

PRIKAZI I RECENZIJE

Hrvatski Vergilije u pokušaju
Pavao Ritter Vitezović

Dva stoljeća uplakane Hrvatske – Plorantis Croatiae saecula duo

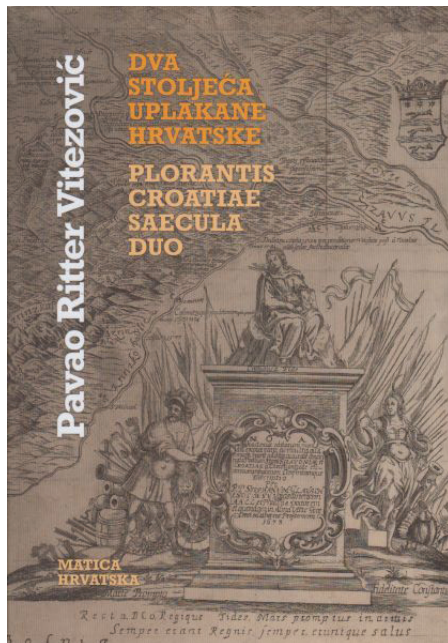
(priredili Zrinka Blažević i Bojan Marotti)

Zagreb: Matica hrvatska, 2019. 351 str.

Ne može se reći da prijelaz iz 17. u 18. st. spada u vrhunce hrvatskoga latinističkog pjesništva. Protuturski je naboj u razdoblju kršćanske vojne dominacije, očitovane kroz Veliki bečki rat, teško mogao postići intenzitet kakav je imao u panici koju su Osmanlije posijale Europom dva stoljeća ranije, niti je pred narodnim književnostima uzmičuća latinistička matica mogla obnoviti svježinu oduševljenog renesansnog pretakanja suvremenosti u antičke kalupe. Dubrovnik, oporavljajući se od Velike trešnje (1667), morao je još nekoliko desetljeća pričekati na novi, kasni uzlet svojega latiniteta, pojavu opsegom i kvalitetom jedinstvenu na svjetskoj razini. Ostatak je hrvatskih područja bio zauzet organizacijom života na od

Turaka napuštenim područjima, ali i nespokojnim iščekivanjem raspleta međusobnih odnosa između habsburške i mletačke sile.

U takvim se okolnostima prostor pjesničkoga djelovanja nadavao poprilično suženim. Stihovna se produktivnost u ovom razdoblju uglavnom svela na nabožnu poeziju i prigodne pragmatično-propagandne osvrte na suvremena vojnopolićka zbivanja. Većina naših latinskih pjesnika koji su tada stvarali (izostavljajući dijasporne autore, možemo spomenuti M. Jelića Dražojevića, A. Matijaševića Karamanea, J. Gladića i I. Krištolovca) angažirali su se u oba žanra. S druge strane, sudobna je prozna produkcija kudikamo raznolikija. Po uzoru na veće narode, pisci – npr. M. Dumanić, N. Olovčić, B. Patačić, J. Patačić, V. Zmajević, Dž. Rastić,

A. Banduri, I. Stražemanac i J. Pejačević – traže puteve povijesne legitimacije za lokalnu sredinu, pa se množe povijesni pregledi, memoari, prozopografije, kronike, geografije te antikvarski i filološki spisi.

Među latinskim se pjesnicima ovoga razdoblja posebno ističu dvojica: na jugu Dubrovčanin Ignjat Đurđević (1675–1737), a na sjeveru Senjanin Pavao Ritter Vitezović (1652–1713). Obojica su bili neumorni stvaraoci i majstori latinskoga izraza, slični po dvjema važnim značajkama: prvo, pisali su mnogo i važno i na domaćem jeziku; i drugo, interesi su im se širili ne samo na različite pjesničke domene, već i na (pred)znanstveno proučavanje prošlosti, tako da su pisali i prozne rasprave.

I dok se Đurđević u svojem poetskom djelovanju zadržao na epigramskoj i epilijskoj formi, ne dovršivši svoj zamišljeni spjev u čast Eugena Savojskog, Vitezović je bio dovoljno ambiciozan i ustrajan da u preko 2700 heksametara obuhvati posljednja dva burna stoljeća domovinske povijesti. Ako se izuzmu prijevodi i znanstveno-didaktički epovi, njegov spjev *Dva stoljeća uplakane Hrvatske* duljinom je na petom mjestu među hrvatskim latinističkim pjesničkim ostvarenjima.

Nisu samo opseg i dostojanstveni heksametarski oblik ono što rečeno Vitezovićeva djelo čini vrijednim pozornosti. Autor je, naime, u jednoj od ključnih faza nacionalne konsolidacije, koja će kulminirati stoljeće kasnije u narodnom preporodu, prvi i jedini ideji političkog zaokruženja hrvatskoga prostora dao latinski epski (preciznije, epsko-lirski) oblik. U nekim bi kulturama to bio dostatan razlog za književnu kanonizaciju i ustrajni interes generacija istraživača. Kod nas je, međutim, ovo Vitezovićeva djela stoljećima ostalo široj javnosti samo površinski poznato.

To se sada mijenja, zahvaljujući svesku koji imamo pred sobom. Zrinka Blažević i Bojan Marotti, dvoje iskusnih proučavatelja Vitezovića, kojih se zabavljenost tim autorom već mjeri desetljećima, priredili su združenim snagama kritičko izdanje *Uplakane Hrvatske* i popratnih tekstova (Blažević i Marotti), opremljeno prijevodom (Blažević, redigirao Marotti), uvodnom književnopovijesnom studijom (Blažević), opsežnim komentarom (Blažević) i tekstološkom analizom (Marotti).

Središnja je tema uvoda razvidna iz njegova naslova: „Rađanje nacionalnoga epa: *Dva stoljeća uplakane Hrvatske*”. U njemu je pokazano kako je Vitezovićeva stihovana reprezentacija nacionalne povijesti, premda žanrovski nečista i lišena nekih temeljnih značajki vergilijevskog epskog prototipa, ipak nešto najbliže nacionalnom epu što je hrvatski latinitet dao. I dok se autor još mogao nadati da će izbor latinskoga jezika kao medija pospješiti recepciju djela među suvremenima, posebice u inozemstvu, s protokom godina taj je izbor istoj recepciji postajao sve veći uteg na vratu. Danas, kada je sve manje ljudi u Hrvatskoj u stanju razumjeti (a time i cijiniti) latinske tekstove, kada interes mladih za taj jezik opada, i kada čak i ustanove koje pretendiraju na mjesto stožernih nacionalnih humanističkih

centara ukidaju latinističke odsjeke i studijske programe, nada da će se toj tendenciji preokrenuti smjer ubrzano bližedi.

Ako je i nedostatak prikladnoga izdanja mogao biti izlika za nebavljenje *Uplakanom Hrvatskom*, sada to više nije slučaj. Ne samo da je spjev kritički izdan, već je i preveden u metru izvornika, a i podrobno komentiran na 75 stranica. Svi budući proučavatelji imaju čvrsto tlo s kojega mogu proširivati i produbljivati znanje o tekstu i njegovu kontekstu.

Vrijednu kroatističku dimenziju knjizi daju naglasne oznake na prijevodu i neobično opsežna analiza (na 34 stranice), naslovljena „O priređivanju latinskoga izvornika i o nekim osobitostima hrvatskoga prijevoda”. Nakon detaljnoga opisa sačuvanih primjeraka djela ovdje se potanko obrazlažu priređivačke odluke u pitanjima intervencija u izvornik i načina prevođenja. Iako je u knjigu uklopljen primarno kao elaborat tehničkoga tipa, ovaj odjeljak nadilazi funkciju koju takvi tekstovi u ovakvim izdanjima imaju, prerastajući u neku vrstu bogatoga vodiča za priređivače i prevoditelje ranonovovjekovnih djela, posebice heksameterskih.

Otprilike se isto može reći i za knjigu u cjelini. Uzornom prezentacijom izvornoga teksta i njegovih varijanata, postignutom ravnotežom između točnosti i tečnosti u prijevodu, širinom sadržajnoga obuhvata u bilješkama, sintetičkom snagom uvodnoga eseja i minucioznom filološkom elaboracijom u zaključnoj studiji ovo izdanje doista može poslužiti kao smjerokaz svakome tko se ubuduće odvaži upustiti u sličan poduhvat.

Šime Demo